

**Bednarczyk, Andrzej Z. / Świtalska,
Maria**

**Bezrobocie - zmiany strukturalne
zatrudnienia w woj. ostrołęckim w
latach 1989-1993**

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 8, 88-103

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Z. BEDNARCZYK

Maria ŚWITALSKA

BEZROBOCIE – ZMIANY STRUKTURALNE ZATRUDNIENIA W WOJ. OSTROŁĘCKIM W LATACH 1989 – 1993

1. Ogólna charakterystyka rynku pracy i procesu przemian

Przedmiotem niniejszego opracowania jest przedstawienie problemów rynku pracy w województwie ostrołęckim w latach 1989–1993 – w okresie pierwszych lat wdrażania nowych reform gospodarczych.

Kategorią wyjściową jest oczywiście zatrudnienie. Przy czym mamy dwie strony zatrudnienia – „podażową” i „popytową”. Najogólniej, strona podażowa oznacza zasoby pracy, a strona popytowa – miejsca pracy. Zatrudnienie wiąże się zarówno z aktywnością zawodową ludności, polegającą na angażowaniu sił i umiejętności w procesie pracy, jak i z występowaniem zapotrzebowania na siłę roboczą w postaci miejsc pracy odpowiednio zorganizowanych i wyposażonych materialnie (uzbrojonych technicznie) w celu wytwarzania dóbr i usług. Obecnie dominuje podejście podażowe do zatrudnienia, czyli widzenie zatrudnienia od strony zasobów pracy. Podejście do zatrudnienia od strony popytowej polega na angażowaniu sił i umiejętności w procesy pracy. Za punkt wyjścia uznaje się przedsięwzięcia gospodarcze, tworzące miejsca pracy oraz politykę gospodarczą, której naczelnym celem i kryterium skuteczności jest wzrost zatrudnienia,

czyli przyrost efektywnych miejsc pracy. Przy rozważaniu przestrzennych aspektów zatrudnienia w woj. ostrołęckim zwrócono uwagę na popytowo – podażowe przedstawienie zjawiska.

Zatrudnienie jest integralnym elementem rynku pracy. Rynek pracy oznacza zasięg terytorialny wzajemnego oddziaływania podaży i popytu na siłę roboczą. Zależy on od wielu czynników, w tym m.in. od sytuacji gospodarczej.

W opracowaniu zwrócona będzie uwaga na problemy rynku pracy, jakie wyłoniły się w okresie przemian.

W roku 1989, uważanym przez wielu za przełomowy, powstał klimat przychylny przemianom gospodarczym – przechodzeniu na rynkowe zasady gospodarowania. Zasady te dotyczą wszystkich elementów gospodarowania, w tym także gospodarowania zasobami siły roboczej.

Sprawy zatrudnienia i rynku pracy nieodłącznie wiążą się z gospodarką oraz zachodzącymi w niej zmianami.

Wolny rynek pracy w gospodarce rynkowej jest rynkiem pracodawcy. Podaż siły roboczej z reguły przewyższa popyt. Stwarza dla pracodawców możliwość wyboru pracowników – najlepiej przygotowanych, najbardziej przydatnych do pracy w określonym miejscu i charakterze, stosownie do potrzeb zakładów pracy. Powstały warunki racjonalnego doboru pracowników. Ma to szczególne znaczenie dla pracodawców, ale jednocześnie wywiera stymulujący wpływ na realnych i potencjalnych pracowników, którzy poddani są wielu presjom, a m.in.:

- ▶ posiadania aktualnej, społecznie użytecznej wiedzy i umiejętności,
- ▶ osiągnięcia dobrych rezultatów w pracy,
- ▶ dbania o zdrowie, formę fizyczną i psychiczną,
- ▶ znajomości własnych obowiązków i uprawnień,
- ▶ aktywności i zaradności.

Przymusy te mają charakter obiektywny, nie można ich nie uwzględniać. Trzeba się do nich przystosować.

W latach 1990–1993 następowała w Polsce zasadnicza zmiana sytuacji w zakresie zatrudnienia i rynku pracy. Miała ona swoje odzwierciedlenie na terenie woj. ostrołęckiego.

W latach 1990–1993 na rynku pracy woj. ostrołęckiego odnotowano systematyczne pogarszanie się sytuacji. Świadczą o tym

dane statystyczne dotyczące zmian, jakie dokonały się w dziedzinie liczby ludności, liczby i struktury pracujących, zatrudnionych oraz ofert pracy.

2. Ruch naturalny ludności woj. ostrołęckiego w latach 1990–1993

Na ogół ilościowo korzystny przebieg powojennych procesów demograficznych zaczął się zmieniać w latach 1989–1993. W roku 1991 odnotowano w województwie najwyższą w okresie powojennym liczbę zgonów (4.201); w 1993 r. liczba urodzeń żywych na 1 tys. ludności spadła do 16,0; liczba zawartych małżeństw zbliżyła się do najniższego poziomu, a równocześnie statystyki sądowe wykazują znaczną redukcję orzeczeń rozwodowych.

W latach 1989–1993 rozmiary migracji wewnętrznych uległy wyraźnemu zmniejszeniu. Wpłynęły na to m.in. redukcje zatrudnienia w zakładach pracy poza rolnictwem, znaczny spadek budownictwa mieszkaniowego oraz nasilenie wyjazdów za granicę.

Analiza danych o migracjach wewnętrznych wykazuje, że znacznie większa liczba ludności odplywa z terenu naszego województwa, aniżeli napływa. Saldo tej migracji w latach 1989–1992 wahało się od 1.440 osób w 1989 r. do 1.014 w 1992 r. Napływ ludności następuje przede wszystkim ze wsi, natomiast odpływ ludności jest znacznie wyższy do miast, aniżeli na wieś.

Dane o migracjach zewnętrznych ukazują dwa oblicza tego zjawiska. Z jednej strony występuje emigracja i migracja szczegółowo rejestrowana (z wyraźną przewagą rozmiarów emigracji), z drugiej strony otrzymujemy szacunki kilkakrotnie przewyższające dane publikowane w oficjalnych wydawnictwach statystycznych.

Wyjazdy zagraniczne z terenu województwa ostrołęckiego znacznie wzrosły po podpisaniu przez Polskę w 1991 r. tzw. układu z Schengren, który zniósł obowiązek posiadania wiz do większości krajów Europy Zachodniej. Ponadto Polska zawarła kilka dwustronnych umów regulujących zasady i rozmiary migracji zarobkowej. W 1993 r. w woj. ostrołęckim wydano 1.388 umów na prace sezonowe do Niemiec.

Jedną z szans emigracji, w tym także z terenu woj. ostrołęckiego, była tzw. „loteria wizowa” w USA. Wśród ubiegających się o prawo stałego pobytu w USA najwięcej było Polaków. Oni też przodowali

wśród tych, którzy wylosowali wspomniane uprawnienia; było ich w 1991 r. – 10.600, w 1992 r. – 19.856, w 1993 r. – 21.385. Tak więc na 120 tys. przyznanych wiz pobytowych latach 1991–1993 (40 tys. rocznie), ponad 50 tys. przypadło Polakom – w znacznej części z terenu woj. ostrołęckiego.

Nowym zjawiskiem ostatnich lat są przyjazdy do Polski, w tym na teren woj. ostrołęckiego, obywateli krajów leżących na wschód od naszego państwa. Część z nich traktuje Polskę jako kraj tranzytowy w dalszej wędrówce do Europy Zachodniej i Północnej. Część zaś podejmuje różnego rodzaju zajęcia zarobkowe. Dane statystyczne w tym zakresie są ubogie i nie odzwierciedlają rzeczywistych rozmiarów migracji zagranicznych. W 1993 r. pracodawcy z terenu woj. ostrołęckiego wystąpili o zgodę na zatrudnienie 26 cudzoziemców, obywateli Białorusi, Niemiec i Wietnamu.

3. Potencjał pracy ludzkiej w województwie ostrołęckim

Liczba ludności zamieszkałej na terenie województwa ostrołęckiego w latach 1989–1993 systematycznie wykazywała tendencję rosnącą z 395 tys. osób w 1989 r. do 404 tys. osób w 1993 r. W 1993 r. 56,8% osób zamieszkałych na terenie województwa, to osoby młode w wieku do 34 lat.

Liczba ludności w wieku produkcyjnym (kobiety 18–60 lat, mężczyźni 18–65 lat) również wykazywała systematyczną tendencję wzrostową z 215,3 tys. osób w 1989 roku do 222 tys. osób w roku 1993. Liczba osób w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym w latach 1989–1993 wzrosła z 50,8 w 1989 r. 53,6 w roku 1993.

Liczba pracujących w woj. ostrołęckim w latach 1989–1993 z roku na rok ulegała zmniejszaniu z 184,9 tys. osób w 1989 r. do 147,5 tys. osób w końcu grudnia 1993 r., tj. o 37,4 tys. osób (o 20,2%).

Liczba pracujących poza rolnictwem indywidualnym ulegała systematycznemu zmniejszaniu z 95,2 tys. osób w 1989 r. do 75,7 tys. osób w 1993 r., tj. o 18,9 tys. osób (o 17,4%).

Liczba pracujących w rolnictwie indywidualnym w latach 1989–1993 zmniejszyła się z 89,7 tys. osób w 1989 r. do 71,8 tys. osób w 1993 r., tj. o 17,9 tys. osób. W rolnictwie indywidualnym w 1993 r. pracowało 48,7% ogólnej liczby pracujących. Biorąc pod uwagę fakt,

że w woj. ostrołęckim występują gleby bardzo słabe (najwięcej klasy bonitacyjnej VI i VI z – przedostatnie miejsce w kraju) taki wysoki wskaźnik pracujących świadczy o wysokim ukrytym bezrobociu na wsi ostrołęckiej.

Nadmienia się przy tym, że w Polsce około 30% ogólnej liczby pracujących znajdowało zatrudnienie w rolnictwie. W krajach Europy Zachodniej udział ten wyniósł około 7–8%.

Liczba osób czynnych zawodowo w woj. ostrołęckim w latach 1989–1993 wzrosła z 184,9 tys. osób w 1989 r. do 186 tys. osób w 1993 r.

4. Zmiany strukturalne w ostrołęckiej gospodarce

Zmiany w gospodarce województwa ostrołęckiego

Trzy wiodące cechy charakteryzowały procesy przystosowawcze gospodarki woj. ostrołęckiego w latach 1990–1993:

- ▶ rozwój sektora prywatnego,
- ▶ przemiany dotyczące zatrudnienia w różnych działach gospodarki,
- ▶ ewolucja technik produkcyjnych i systemu pracy wewnątrz zakładów pracy.

Cztery lata wprowadzanych reform doprowadziły do ważnych, chociaż bardzo zróżnicowanych rezultatów. Z roku na rok zwiększała się liczba podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym. Na koniec 1993 r. na terenie woj. ostrołęckiego zarejestrowanych było 13.836 podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym, w tym 12.854 to jednostki prowadzone przez osoby fizyczne. Na skutek szybko wprowadzanego procesu prywatyzacji i restrukturyzacji, połączonego z rozwojem drobnych przedsiębiorstw nastąpił rozwój działalności handlowej i usług. Recesja uderzyła w całą gospodarkę, ale państwowe zakłady odczuły ją szczególnie dotkliwie. Wiele z nich produkowało towary, które były przestarzałe, w porównaniu z towarami importowanymi, a ponadto zakłady te obciążone były dodatkowymi podatkami i opłatami (m.in. dywidendą), podczas gdy zakłady prywatne korzystały z licznych zwolnień i ulg podatkowych. Czynniki te wpłynęły na to, że wiele zakładów państwowych postawionych było w trudnej sytuacji, niekorzystnej z punktu widzenia ich restrukturyzacji i przemian własnościowych. Przedsiębiorstwa te

bardzo często napotykały też na trudności w zarządzaniu i przystosowaniu się do warunków gospodarki rynkowej.

W ciągu czterech ostatnich lat utworzono w województwie wiele prywatnych firm, lecz w trudnych warunkach ekonomicznych część z nich zbankrutowała. Wiele czynników powodujących zamykanie firm związanych było z trudnościami w zaadaptowaniu się do nowych warunków. W latach 1991 i 1993 wysoka liczba zamykanych firm wciąż się utrzymywała. Potwierdzają to informacje o bezrobociu. Redukcja miejsc pracy w sektorze prywatnym była zauważalna, chociaż nie tak wyraźna, jak w przypadku sektora państwowego.

Rozwój zatrudnienia w sektorze prywatnym

Proces przemieszczania zatrudnienia z sektora państwowego do prywatnego rozpoczął się jeszcze przed wprowadzeniem reform gospodarczych. Wprowadzenie w 1990 r. szeroko zakrojonych reform całkowicie zmieniło zasady gospodarowania, w których mogła funkcjonować prywatna przedsiębiorczość. Reformy stworzyły też warunki dla transferowania państwowych przedsiębiorstw do sektora prywatnego.

Znaczny spadek zatrudnienia od momentu wprowadzania reform był wynikiem odmiennych trendów zatrudnienia w sektorze prywatnym i publicznym. W kolejnych latach wprowadzania reform ogólny wzrost liczby miejsc pracy w sektorze prywatnym był znacznie mniejszy aniżeli spadek liczby miejsc pracy w sektorze państwowym. Od stycznia 1990 roku do grudnia 1993 r. odnotowano w woj. ostrołęckim spadek liczby pracujących poza rolnictwem indywidualnym o około 18,9 tys. osób.

Reformy wprowadzone w 1990 r. stworzyły warunki bardziej zrównoważonego rozwoju prywatnych przedsiębiorstw we wszystkich działach gospodarki. Wszystkie nierolnicze sfery gospodarki prywatnej odnotowały wzrost zatrudnienia – największy w handlu, w szczególności w handlu detalicznym.

Dynamika sektora prywatnego

Natychmiast po wprowadzeniu reform wzrost liczby firm prywatnych spowodowany był głównie prywatyzacją małych placówek, przede wszystkim handlowych. Począwszy od 1990 r. nowo wybrane władze lokalne pozbywały się większości restauracji, sklepów oraz

małych placówek usługowych. Prywatni właściciele odzyskali pełną kontrolę nad sklepami oraz drobnymi placówkami usługowymi. Liczba podmiotów gospodarczych prowadzonych przez osoby fizyczne szybko zwiększała się systematycznie (na koniec 1991 r. było ich 7.500, na koniec 1992 r. – 9.837, a na koniec 1993 r. – 12.854).

W sierpniu 1990 r. weszła w życie ustawa o prywatyzacji, regulująca przemiany własnościowe średnich przedsiębiorstw państwowych. Proces przemian własnościowych w średnich przedsiębiorstwach następował wolniej i nie przyczynił się do znacznego wzrostu liczby zarejestrowanych prywatnych firm. W końcu 1993 r. w woj. ostrołęckim zarejestrowane były 362 spółki prywatne krajowe (w końcu 1991 r. – 296) i 25 spółek z udziałem zagranicznym (w końcu 1991 r. – 11) – zarejestrowane jako spółki prawa handlowego.

W ciągu ostatnich czterech lat w woj. ostrołęckim utworzono znacznie więcej prywatnych firm niż wykazuje statystyka, bowiem w trudnych warunkach ekonomicznych część z nich zbankrutowała, lub zaprzestała swojej działalności.

Na koniec grudnia 1993 r. z ogólnej liczby osób pracujących 27,8% to pracujący w jednostkach sektora publicznego. Wśród pracujących w firmach sektora prywatnego 72,2% stanowili pracujący w sferze produkcji materialnej.

Dane liczbowe oraz bieżące informacje potwierdzają gwałtowny i ciągle wzrost sektora prywatnego od czasu wprowadzenia programu reform w 1990 r. Należy nadmienić, że rozwój firm prywatnych następował pomimo głębokiej recesji gospodarczej, która miała negatywny wpływ bezpośredni – poprzez spadek popytu wśród konsumentów i ostre współzawodnictwo z towarami zagranicznymi (przywozonymi z zachodnich, południowych i wschodnich granic kraju) – oraz pośredni, związany ze spadkiem popytu na półprodukty oraz usługi dla przedsiębiorstw państwowych.

5. Zmiany zatrudnienia w poszczególnych działach gospodarki województwa

Zmiany, jakie miały miejsce od momentu wprowadzenia reform gospodarczych, dotyczyły nie tylko własności firm, ale również rozmieszczenia działalności gospodarczej w poszczególnych działach.

Jeżeli bierzemy pod uwagę dynamiczny rozwój prywatnych przedsiębiorstw w dziale handlu i usług oraz kryzys przemysłu państw-

wowego, nie stanowi zaskoczenia fakt, że w ciągu czterech lat okresu reform struktura zatrudnienia w poszczególnych działach gospodarki uległa znacznym zmianom. Handel w tzw. sferze produkcji materialnej, gdzie prywatna inicjatywa rozwijała się szczególnie dynamicznie, zatrudniał 9,1% ogólnej liczby pracujących i 17,6% liczby pracujących poza rolnictwem indywidualnym.

Skutki recesji najbardziej odczuł przemysł, gdzie liczba pracujących w analizowanym okresie zmniejszyła się o około 9 tys. osób, do poziomu około 21 tys. osób pracujących w końcu 1993 r. Zmniejszenie liczby pracujących w przemyśle od 1989 r. było raczej wynikiem drastycznego spadku produkcji w sektorze państwowym niż procesu restrukturyzacji gospodarki. Gwałtownie zmniejszyła się liczba oddawanych mieszkań, a w związku z tym znacznie obniżyło się zapotrzebowanie na materiały budowlane oraz meble, a ponadto, po otwarciu granic, społeczeństwo chętnie kupowało produkty pochodzenia zagranicznego. Zmiany w wielkości produkcji i zatrudnienia w dziale przemysł odnotowano nie tylko w poszczególnych branżach (produkcji materiałów budowlanych, elektromaszynowej, tekstylnej itp.), lecz także w pojedynczych firmach. W 1993 roku w produkcji i zatrudnieniu w niektórych branżach przemysłu nastąpiło niewielkie ożywienie. Jednak działania przystosowawcze przemysłu w woj. ostrołęckim były znacznie wolniejsze niż w innych regionach Polski (Warszawa, Poznań, Kraków, Gdańsk, Katowice) i ogólnie rzecz biorąc bardziej dotkliwie.

Ubytek liczby osób pracujących dotknął w woj. ostrołęckim zdecydowanej większości działów gospodarki narodowej. W liczbach bezwzględnych był on największy w przemyśle, ale dotyczył budownictwa, transportu, działu kultury fizycznej, turystyki i wypoczynku, a także i wychowania. W dziale oświaty i wychowania spadek zatrudnienia wystąpił szczególnie w przedszkolach. Równocześnie są działy gospodarki narodowej, w których nastąpił pewien wzrost zatrudnienia. Niewielki przyrost zatrudnienia odnotowano w administracji państwowej i wymiarze sprawiedliwości.

Kwalifikacje osób pracujących

Szybkość i efektywność procesu przekształcania gospodarki w dużym stopniu zależą od możliwości adaptacji siły roboczej do

nowej sytuacji ekonomicznej. Siła robocza w woj. ostrołęckim jest ogólnie rzecz biorąc, dość dobrze wykształcona. Odsetek osób posiadających wykształcenie średnie wynosił w 1989 r. 36% pracujących w gospodarce narodowej poza rolnictwem indywidualnym, a w 1992 r. – 40,6%. Znacznie mniejsza część pracujących osiągnęła wyższe wykształcenie – 1989 r. – 6,9%, a w 1992 r. – 10,5%. Z danych wynika, że w nowej sytuacji ekonomicznej osoby z wyższymi kwalifikacjami łatwiej adaptują się do zmienionych warunków.

6. Rynek pracy i bezrobocie

„Wyzwania” bezrobocia

Od momentu wprowadzenia w Polsce programu przekształceń gospodarczych pojawiły się dwa przeciwstawne poglądy na zakres i proces przemian oraz jego skutki społeczne.

Z jednej strony postulowano i postuluje się nadal szybszy proces przekształceń obejmujący natychmiastową prywatyzację wielu przedsiębiorstw państwowych i co za tym idzie, zmniejszenie liczby miejsc pracy na dużą skalę. Działania te są silnym „instrumentem utrzymującym dyscyplinę”, prowadzącym do poprawy wydajności pracy w pozostałych przedsiębiorstwach.

Z drugiej strony twierdzono, że przekształcenia winny wywołać możliwie najniższe bezrobocie. Zgodnie z tym poglądem wysokie bezrobocie znacznie obciąża budżet z tytułu zasiłków dla bezrobotnych i innych systemów osłony socjalnej oraz ma mały wpływ na zahamowanie wzrostu płac i tworzenie nowych miejsc pracy.

Główną wadą tych poglądów jest to, że skupiają się one tylko na jednym wymiarze problemu bezrobocia, a mianowicie na przepływach od zatrudnienia do bezrobocia.

W tym miejscu należy przytoczyć słowa Jana Pawła II „Praca ludzka stanowi klucz, i to chyba najistotniejszy klucz do całej kwestii społecznej, jeżeli staramy się ją widzieć naprawdę pod kątem dobra człowieka... Praca ludzka nabiera znaczenia podstawowego i decydującego” – encyklika „*Laborem exercens*”. W „*sollicitudo rei socialis*” Jan Paweł II zaliczył bezrobocie do drugiego, po bezdomności i braku mieszkań, znaku współczesnego niedorozwoju.

Rozmiary bezrobocia

W latach 1990–1993 wysokie bezrobocie stało się elementem trudnej rzeczywistości rynku pracy w woj. ostrołęckim. Pod koniec

1990 r. w woj. ostrołęckim zarejestrowanych było 15.548 osób bezrobotnych, 1991 r. – 34.705 osób, 1992 r. – 31.135 osób, a pod koniec 1993 r. – 38.767 osób bezrobotnych. Wzrost liczby bezrobotnych był szczególnie gwałtowny w latach 1990 i 1991, podczas gdy w latach 1992 i 1993 nastąpiło jego spowolnienie. Częściowo było to efektem bardziej rygorystycznych procedur, zwłaszcza wykreślenia z rejestru tych bezrobotnych, którzy odmówili przyjęcia odpowiedniej pracy, czy też zaprzestali potwierdzać swoją gotowość do podjęcia pracy.

Dla celów porównawczych do przedstawiania zjawiska bezrobocia stosuje się wskaźnik stopy bezrobocia liczony jako stosunek liczby zarejestrowanych bezrobotnych do liczby osób czynnych zawodowo zamieszkujących na danym obszarze. Obliczona, w oparciu o tę metodę, stopa bezrobocia dla woj. ostrołęckiego na koniec 1993 r. wynosiła 18,9%. Dla sąsiadujących województw wynosiła ona: warszawskie – 7,7%, ciechanowskie – 22,2%, łomżyńskie – 17,5%, suwalskie – 28,6%.

Struktura bezrobotnych

W woj. ostrołęckim na koniec 1993 r. zarejestrowane były 19.144 kobiety i 19.623 mężczyzn. Kobiety stanowiły 49,4% ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych.

Ze względu na wiek, wśród bezrobotnych największy udział stanowiły osoby młode, w przedziale wiekowym 18–24 lata. Wysoki poziom bezrobocia wśród młodzieży tłumaczy się m.in. tym, że perspektywy zatrudnienia nie są najlepsze dla tych, którzy nie mają żadnego stażu pracy. Wśród bezrobotnych zarejestrowanych było 3.117 absolwentów.

Ze względu na poziom wykształcenia, 70% bezrobotnych to osoby z wykształceniem podstawowym lub zasadniczym zawodowym, chociaż poziom bezrobocia jest także wysoki wśród osób ze średnim wykształceniem zawodowym (23,5%).

Ze względu na okres pozostawania bez pracy najliczniejszą grupę stanowili bezrobotni (49,6% ogólnej liczby zarejestrowanych) pozostający bez pracy przez okres dłuższy niż 12 miesięcy.

Po tzw. zwolnieniach grupowych zarejestrowane były 4.523 osoby bezrobotne. Stanowiły one 11,7% ogólnej liczby zarejestrowanych bezrobotnych.

Poważną grupę zarejestrowanych stanowili bezrobotni nie posiadający prawa do zasiłku – 23.198 osób, tj. 59,8% ogólnej liczby bezrobotnych.

Bezrobotnym z tej grupy, jeśli utracili zasiłek ze względu na wyczerpanie ustawowego okresu jego pobierania (12 – 18 miesięcy), na ich wnioski przysługują między innymi zasiłki rodzinne i pielęgnacyjne oraz świadczenia zakładów opieki zdrowotnej na podstawie wpisu w legitymacji ubezpieczeniowej.

Przestrzenne zróżnicowanie bezrobocia

Na terenie województwa ostrołęckiego występują wielkie różnice stopy bezrobocia w poszczególnych rejonach działania urzędów pracy. Pod koniec grudnia 1993 r. w trzech rejonowych urzędach pracy stopa bezrobocia była wyższa od średniej w województwie. Najwyższa stopa bezrobocia wystąpiła na terenie obsługi Rejonowego Urzędu Pracy w Ostrołęce – 23,7% oraz Rejonowego Urzędu Pracy w Ostrowi Maz. – 23,5%.

Rejon Ostrowi Maz. zgodnie z postanowieniem Uchwały Rady Ministrów Nr 93 z dnia 24 sierpnia 1992 r. zaliczono do obszarów o szczególnym zagrożeniu wysokim bezrobociem. W rejonie tym wprowadzono preferencje ekonomiczne stwarzające możliwości szybszego rozwoju.

Najniższa stopa bezrobocia wystąpiła na terenie obsługi Rejonowego Urzędu Pracy w Tłuszczu – 12,3% oraz Rejonowego Urzędu Pracy w Wyszku – 13,5%. Osoby zamieszkałe w tych rejonach, z powodu bliskiej odległości od Warszawy, w przypadku trudności znalezienia pracy na lokalnym rynku decydują się na podjęcie pracy u pracodawców z terenu województwa stołecznego warszawskiego.

Narastanie długotrwałego bezrobocia

Na terenie województwa ostrołęckiego, według stanu na koniec 1993 r., 19.237 osób bezrobotnych pozostawało bez pracy przez okres dłuższy niż 12 miesięcy. Stanowili oni 49,6% ogólnej liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych w województwie.

Przyczyną długotrwałego bezrobocia przede wszystkim jest ograniczona liczba ofert pracy. W ostatnim okresie rejonowe urzędy pracy

kierując bezrobotnych do prac okresowych zwracają uwagę, aby było wśród nich jak najwięcej osób pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż 12 miesięcy. Zdajemy sobie sprawę, że bezrobocie nie urastałoby do rangi podstawowego problemu rynku pracy, gdyby płynność wśród osób bezrobotnych była wysoka. Dotychczasowe doświadczenia wykazują, że wzrost stopy bezrobocia ma tendencje do utrzymywania się, gdy towarzyszy mu rosnący udział osób pozostających długo bez pracy.

7. Działania urzędów pracy na rzecz łagodzenia skutków bezrobocia

Wspieranie dochodów bezrobotnych

Zasiłki dla bezrobotnych wypłacane są przez okres 12 miesięcy od daty zarejestrowania w rejonowym urzędzie pracy, jednak pod warunkiem, że:

- ▶ bezrobotny nie otrzymał żadnych ofert pracy i jednocześnie,
- ▶ w okresie 12 miesięcy przed dniem rejestracji pracował przez co najmniej 180 dni lub podlegał ubezpieczeniu społecznemu z tytułu innej pozarolniczej działalności przez okres co najmniej 180 dni.

Kolejne zmiany ustawy z dnia 16 października 1991 r. o zatrudnieniu i bezrobociu regulowały wysokość zasiłku, do którego uprawniony jest bezrobotny. Miały również na celu zwiększenie efektywności wypłacanych zasiłków.

Zasiłki dla bezrobotnych ustalono na poziomie 36% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w poprzednim kwartale, z wyjątkiem osób, które ukończyły bądź ukończą 55 lat – kobiety i 60 lat – mężczyźni w ramach tzw. zwolnień grupowych. Osoby te otrzymują 75% wynagrodzenia obliczonego zgodnie z zasadami naliczania rent i emerytur. Młodociani, z którymi rozwiązano umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego z przyczyn dotyczących zakładów pracy oraz absolwenci specjalnych szkół podstawowych i osoby niepełnosprawne, poszukujące pracy po raz pierwszy, otrzymują zasiłek w wysokości 12% przeciętnego wynagrodzenia.

Absolwentom szkół ponadpodstawowych zasiłek przysługuje począwszy od 4 miesiąca po zarejestrowaniu w rejonowym urzędzie pracy. Przystaje być wypłacany po 12 miesiącach od daty ukończenia szkoły.

Poziom dochodu w rodzinie jest również czynnikiem ograniczającym uprawnienia do pobierania zasiłków. Jeżeli zarobki małżonka dwukrotnie przekraczają przeciętne wynagrodzenie lub dochód przypadający na jednego członka rodziny przewyższa 33% przeciętnego wynagrodzenia bezrobotny nie otrzyma zasiłku.

Ograniczenia przewidują możliwość utraty zasiłku w razie odwołania przez bezrobotnego oferty pracy, a także nie zgłoszenia się na żądanie rejonowego urzędu pracy.

Na wypłatę zasiłków dla bezrobotnych w województwie ostrołęckim w latach 1990–1993 przeznaczono największą część wydatków Funduszu Pracy. W 1993 r. wydatki na zasiłki dla bezrobotnych oraz składki na ubezpieczenie społeczne wynosiły 235,8 mld zł i stanowiły 84,4% wydatków Funduszu Pracy.

Osoby bezrobotne pozostające w trudnych warunkach materialnych korzystają ze świadczeń ośrodków pomocy społecznej. Największą część wypłacanych świadczeń stanowiły zasiłki okresowe. Na drugim miejscu w budżetach ośrodków znajdowały się wypłaty zasiłków celowych. Zasiłki stałe wypłacane były znacznie rzadziej. Poza wsparciem finansowym ośrodki oferowały swoim podopiecznym inne formy pomocy: wydawanie talonów na realizację zakupów w wybranych sklepach, udzielanie różnego typu porad, dofinansowywanie wypoczynku dzieci itp.

Osobom bezrobotnym, przysługuje także zasiłek rodzinny, pielęgnacyjny, pogrzebowy, a w okresie szkolenia – zasiłki szkoleniowe.

Rozwój aktywnych form łagodzenia skutków bezrobocia

Coraz większa uwaga urzędów pracy obecnie zwrócona jest na rozwój aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu. W celu ułatwienia bezrobotnym dostosowania do wolnorynkowych wymagań pracodawców prowadzone są szkolenia w celu zdobycia zawodu lub przekwalifikowania. W 1993 r. szkoleniem takim objęto 1.059 osób bezrobotnych.

Coraz częściej stosowaną formą jest możliwość zatrudnienia czasowego przy pracach interwencyjnych i robotach publicznych. W 1993 r. przy pracach interwencyjnych zorganizowanych w 314 zakładach pracy zatrudniono 1.569 osób, a przy robotach publicznych zorganizowanych w 34 jednostkach zatrudniono 840 osób.

W 1993 r. z Funduszu **Pracy** refundowano zakładom pracy część wynagrodzeń i składek na **ubezpieczenie społeczne** za 97 skierowanych do pracy absolwentów.

Na podjęcie działalności **gospodarczej** w 1993 r. udzielono pożyczki dla 89 bezrobotnych. Ponadto 10 zakładom pracy udzielono pożyczki na utworzenie **dotatkowych** 61 miejsc pracy.

W regulowaniu sytuacji na rynku pracy bardzo ważną rolę odgrywają rozwiązania **instytucjonalne** dotyczące zwłaszcza orientacji i poradnictwa zawodowego, **szczególnie** w zakresie porad indywidualnych i grupowych. W 1993 r. w województwie ostrołęckim zwrócono uwagę na tworzenie jednostek **zajmujących się** poradnictwem zawodowym w rejonowych urzędach **pracy**. Najbardziej efektywnym działaniem na rzecz ograniczenia **bezrobocia** jest skierowanie bezrobotnych do pracy. W 1993 r. pracę **podjęło** 5.390 bezrobotnych. Najwięcej osób podjęło pracę z terenu obsługi Rejonowego Urzędu Pracy w Ostrowi Maz. – 1.377 osób.

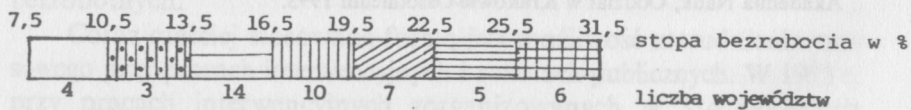
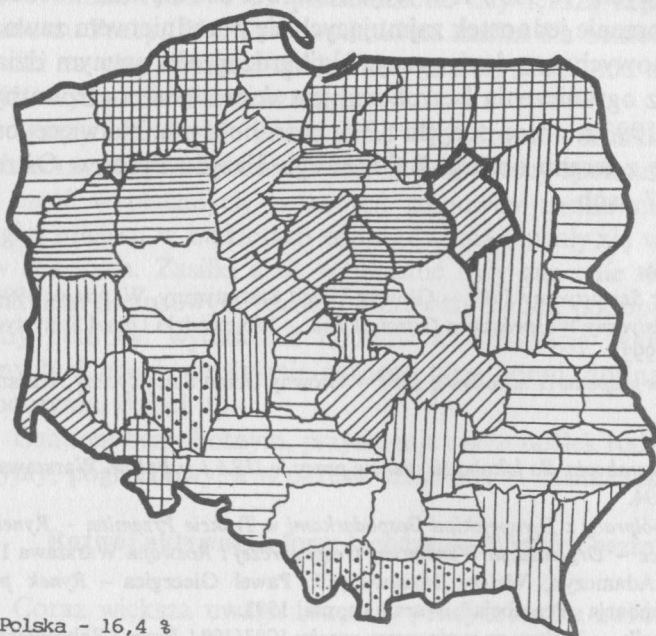
BIBLIOGRAFIA:

1. *Mały Rocznik Statystyczny 1994* – Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1994.
 2. *Rocznik Statystyczny Województwa Ostrołęckiego* – Wojewódzki Urząd Statystyczny w Ostrołęce 1993.
 3. *Zatrudnienie w gospodarce narodowej 1994* – Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 1994.
- a ponadto:
4. *Szacowanie bezrobocia dla lokalnych rynków pracy w USA i w Polsce*. Warszawa-Jachranka 1994.
 5. *Centrum Współpracy z Europejskimi Gospodarkami w Trakcie Przemian – Rynek Pracy w Polsce – Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju*. Warszawa 1994.
 6. Franciszek Adamczyk, Walery Masewicz, J. Paweł Georgica – *Rynek pracy w Polsce*. Fundacja „Promocja”. Warszawa, maj 1992.
 7. Wiesław Krencik – *Zmiany na rynku pracy w roku 1993/1994*. Praca i Zabezpieczenie Społeczne, maj 1994 r. PWE 1994.
 8. *Pomoc społeczna wobec zjawiska bezrobocia*. Raport z badań pod redakcją Małgorzaty Szyłko-Skoczny. Warszawa 1993.
 9. Zofia Dach – *Bezrobocie w okresie przemian systemowych gospodarki polskiej*. Polska Akademia Nauk, Oddział w Krakowie-Ossolineum 1993.

Stopa bezrobocia

według województw w 1993 r.

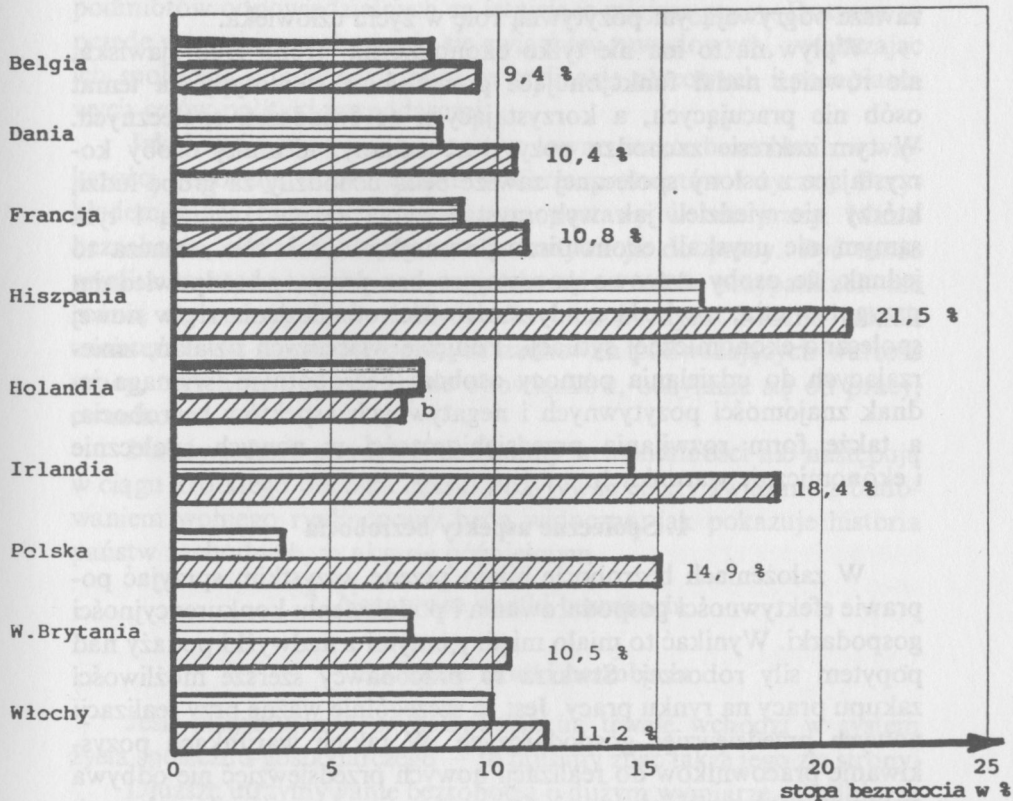
- stan w dniu 31.XII

Stopa bezrobocia^a

w Polsce

na tle wybranych krajów

a średnioroczna

b 1992 r.

legenda :

1990 r.

1993 r.